

Miren Rubio

Dantzan jarraitzeko

2017ko iruditeriaren arrastoan zenbait adibide

Sinboloak eta lekuak: *Guernica* Gernika izateko

Picassoren *Guernica* erakutsiko zuen aretoari 'kapera' izena eman zion Frank Gehryk. Ezin izen aproposagorik. Eta hala jakinarazi zion arkitektoak Juan Carlos I.a Espainiako errege zenari Bilboko Guggenheim museoa-
ren eraikitze lanak bisitatzera etorri zenean: hirugarren solairuko areto horixe izango zela *Guernica* erakusteko kapera egokia (Van Hensbergen 2004: 379).

Erdi burdin-sasi, erdi titanioz estalitako eraikuntza zen oraindik museoa. Urtebeteren buruan izango zenaren traza hartzen hasia, halere. Argazkia ateratzeko nahikoa. Erregea buru, Espainiako erakundeetako ordezkariak etorri ziren lan horiek bertatik bertara ikustera. Argazkia ateratzera. Eusko Jaurlaritzza eta Espainiako Gobernua negoziazio betean baitziren babes politikoaren bila, eta truke horren balantzan zen Picassoren lana. Bilboko Guggenheim museoak atek zabaltzerako, *Guernica* bertan nahi zuen Jaurlaritzak, inaurazio erakusketan.

Juan Ignazio Vidarterentzat [Bilboko Guggenheim museoko zuzendariarentzat], museoak izango zuen esanahia irudikatzen funtsezkoa zen *Guernica*; izan ere, bere hitzetan: «Euskadik etorkizunean izan nahi zuenaren sinboloa izateko helburua zuen museoak» (*Ibid.*).

Guernica-k lagunduko zuen etorkizun hori irudikatzen, hortaz. José María Aznar orduko Espainiako presidentea ere prest azaldu zen behin-behinean margolana Bilbon erakusteko. Ez zitzaion etorkizun hori hain deserosoa egiten, nonbait. Eta horrela izango zen, baldin eta Madrilgo Reina Sofia museoak, Picassoren artelanaren arduradunak, kontrako botoa eman ez balu 1997ko maiatzaren 13ko patronatuaren batzarrean.

80 urte pasa dira Picassok koadro *sakratu* hori 33 egun eskasetan margotu zuenetik (beste hainbeste Gernikako bonbardaketaren egun beltzetik, noski). Urtemugak balio izan du, apal bada ere, artelanaren inguruko hainbat erakusketa, kontzertu, antzerki, koreografia eta bestelako ekimen antolatzeko: Donostiako San Telmo museoan, Jose Ramon Amondarainek zabaldu duen *Espazioari barrea* erakusketa izan da urteko azkenetakoa, esaterako. Eta balio izan du bereziki artelana Euskal Herrira ekartzeko eskari-sokari segida emateko. *Guernica* Gernikan egon behar duela esan dute hirurogei udalerrik baino gehiagok. Baita Gipuzkoa, Araba eta Bizkaiko Batzar Nagusiek ere. Eta Eusko Legebiltzarrak bat egin du eskaerarekin. Ñabardura batekin, baina, EH Bilduren ekimenari jeltzaleek proposatuta: *Guernica* Gernikan behin betiko izaterik ez bada, Bilboko museoaren batean behin-behinean behintzat erakusgai izan dadila. Eta hala onartu du Legebiltzarrak. Bada aldea 2006an, Gernikako bonbardaketaren 70. urteurrenaren atarian, Jaurlaritzak egindako eskariarekin. Zehaztapena garbia baitzen orduan: Picassoren koadroak Bilboko Guggenheimen egon behar zuela zioen Jaurlaritzak; ez Gernikan, ezta Bilboko «museoaren batean» ere. Euskadik etorkizunean izan nahi zuenaren sinboloa behar zuen horretan baizik.

Dagoeneko etorkizunekoa da Guggenheim museoa. Hogei urte bete ditu 2017an. Bisitari zifra festa betean, gainera. Zifrek betetako festan. Eta berak ere ezin eskariari muzin egin hain urte borobilean. Museoaren ospakizunen harira, hala erantzun zien Vidartek kazetariei urte hauetan lortu gabekoez galdetuta:

Hogei urteotan bete ez den ametsetako bat, eta datozenetan ere beteko ote den ez dakidana, baina niretzat ametsa izaten jarraitzen duena, zera da: uneren batean museoak Picassoren *Guernica* erakutsiko duela (Pazos 2016).

Guernica nahi du Vidartek Guggenheimen, ametsa du oraindik. Baina, bestelakoa dirudi orain ametsak, bai behintzat kazetariei ondoren emandako azalpenen arabera: Picassoren inguruko behin-behineko erakusketa handi baten baitan ikusi nahi du mihisea, «XX. mendeko artista erreferentziala denari eskainitakoan», non eta «Europako erreferente» bihurtu den museoan. Picasso, Europa. Horra *Guernica*-ri eskaini dion urrezko markoa.

Baliteke artelana gurera ekartzeko argumentazio joko hutsa izatea Vidarterena, zergatik ez. Seguru aski errazagoa delako Reina Sofíakoak xamurtzea Picassoren erakusketa *unibertsalaren* argumentuarekin, Euskal Herriaren etorkizunaren irudikapenaren arrazoiketarekin baino. Baina, trikimailua dela onartuta ere, badirudi argumentu horiek ere xamurtu dutela Vidarte bera. Bere dituela. *Guernica* Picasso delako eta Guggenheim Europa, horregatik merezi baitu artelanak Guggenheimen egoteak. Besteen begietan handi aitortutakoak direlako arrazoi; homologagarri, alegia. Ez, ordea, Vidartek hasieran esan bezala, etorkizuna irudikatzeko duen gaitasunagatik.

Eta baliteke horregatik ere *Guernica* Gernikara ekartzen eskatzen jarraitzea, edo «Bilboko museoren batera», behintzat. Gernikako sarraskiaren irudiarentzat ez baita aski *sakratuegi*, ez da kapera Guggenheimeko hirugarren solairuko aretoa. Europako erreferente bihurtu den museoak ez duelako irudikatzen gure gaurkoa, gure etorkizuna. Ez gure begietatik. Nola ba. Hogei urte hauetan euskal artisten obra apur batzuk besterik ez baitira erakutsi Bilboko Guggenheim museoan: Eduardo Txillida eta Jorge Oteizaren ondotik, 2017an Pello Irazuri eskaini dizkie bakarkako erakusketak; lan bakarreko erakusketatxoetan aritu dira Koldobika Jauregi, Aitor Ortiz eta Jesus Mari Lazkano; eta kolektiboki Cristina

Hogei urteotan euskal
artisten obra apur batzuk
besterik ez dira erakutsi
Guggenheim museoan.
Bestelako helburuak
dituelako orain museoak,
irudiz. Gure etorkizuna
gure begietatik
irudikatzea baino

Iglesias, Iñaki Garmendia, Erlea Maneros eta Xabier Salaberria. Oihartzun eskaseko *Egin berri* ekimena ere tartean (Manterola 2017: 33). Hogei urteotan. Gureaz, beraz, apenas. Bestelako helburuak dituelako orain museoak, irudiz. Gure etorkizuna gure begietatik irudikatzea baino. Baina, *Guernica* gutaz hitz egiten duelako nahi dugu gurean. Koadroaren balio artistikoaz haratago, Euskal Herriko gertaera mingarriaren sinbolo delako. Ez Picassoz, ez Europaz jarduten duelako. Eta gutaz hitz egiten duen lekuan egon

behar du horregatik *Guernica*-k, kapera xumea izanagatik ere. Lekuak osatuko duelako ikurra. *Guernica* orduan izango delako guretzat Gernika.

Errepresentazioa: sasiak zapaltzeko

Guggenheimen itzala ia atariraino iristen zaio Bilboko *beste* museo horri. Arte Ederren museoari. Metro gutxi batzuk besterik ez daude bi eraikinen artean. Nahikoak amildegiko oso bat irudikatzen. «Museoak gizartearekin eta gertuko komunitatearekin harreman estua izan behar du». Marraztu du muga Miguel Zugazak, Bilboko Arte Ederren museoaren zuzendaritza hartu berrian. Madrilgo El Pradoren joateko orain hamabost urte utzi zuen bulegora itzuli da. Ez polemikatik salbu, hori ere. Arte Zentroen Praktika Onen Kodeak lehiaketa publikoz zuzendaritza izendatzea hobetsi arren, zuzenean aukeratu zutelako Zugazak museoaren arduradunek. Eta itzuli bezain pronto zehaztu du Zugazak etxeartea. «Ez diot uko egingo harreman hori estutzeari», gaineratu du. Museoaren etorkizuneko norabidea «denon artean» egin

beharrekoa dela uste baitu, kultur eragile eta artistekin batera, dio. Bisitari zifrak baino, bestelako helburu kualitati-boat dituela (Astiz 2017). Hitzak hitz dira, bistan da; bere izendapenaren haserreak itzaltzeko egokiak, baliteke. Edo albokoarengandik bereiztu beharrez esandakoak. Baina, hitz horiei soilik erreparatuz, balio dute bi museoen arteko alde zirriborratzeko: Guggenheimek etorkizuna zein izango den irudikatzeke balio behar bazuen, irudikatutako etorkizunak gidatu behar du Arte Ederretakoa. Bata etorkizuna bideratzeko irudi, bestea irudikatzen den etorkizunaren isla. Norbere itzalaz. Norbere begiradaz.

Begirada hori ere baduela, harreman hori ere nahi duela adierazteko kolpe ikusgarria ematen ahalegindu da Calixto Bieito, Bilboko Arriaga antzokiko zuzendari artistikoa. Bernardo Atxagaren *Obabakoak* aukeratu du Arriagarekin egin duen aurreneko ekoizpenerako. Euskal literaturako obra sakratuetan sakratu. Gure iruditerian –zati batean, behintzat– oinarritutako eleberria. Kanpoan nahiz etxean aitortua. Onespena jasotzeko apustu ziurra, beraz, baina ez horregatik erraza. Bieitok berak egokitu du testua (gaztelerazkotik, euskaraz ez baitaki). Berak ere zuzendu du antzezlan. Euskaraz eta gazteleraz. Eta hedabideen aurrean Atxagaren lana loretan apaindu ostean, eskaini dio Arriagako plaza. Kaperatxo hori. Handi eskaini ere, Bieitoren moldean: 11 euskal aktore taula gainean; oihalaren gibelaldean Europatik propio ekarritako bost laguneko talde artistikoa; pantaila mugikorrez osatutako eszenografia; bi orduko etenik gabeko ahozko kontakizuna; ekoizpen lirikoaren adinako aurrekontua; inoiz gutxitan lorzen den aurre harrabotsa. Ikusmina.

Besaulkietatik begiratuta, baina, eskertzekoa bezain deitoragarria izan da ahalegina. Bieitoren kolpeak inor gutxi ase-bete baitu. Eskertzekoa izan da, esaterako, euskarari eman dion lehentasuna. Estreinaldiaz gaindi, beste hiru egunetan programatu zelako euskaraz *Obabakoak*. Asteburua barne. Helduentzako euskarazko antzerki eskaintzan ezohikoa dena Arriagan. Eta euskaraz ere entzun eta ikusi zen, non

eta Bartzelonako Teatre Lliure antzokian. Gaztelerazko estreinaldia baino arinago. Ezohikoa izanagatik ere, aitzitik, Bilboko antzokiko arduradunek *naturaltasunez* hartu zuten Bieitoren erabakia. Bieito baita. «Iaz [2016an] Arriaga antzokiko zuzendari artistiko izendatu genuenean, argi esan nizuen gizon argia, ausarta eta lorratz sakona uzten duten horietakoa dela», zioen aurkezpenean Juan Mari Aburto Bilboko alkateak. «Eta proiektu berezi eta handi honekin, Atxagaren antzerkirako egokitzapenarekin, Bieitoren gan ezarriak genituen aurreikuspen guztiak gainditu direla aitortu behar dizuet» (*Bilbao.eus* 2017). Estreinaldiaren aurretik esandakoak dira. Domina paparrean paratu nahi duenaren gogoz. Eta aurretiazko harrotasun hori deigarria da, zinez. Besaulkian esertzen dena asaldatzeko adina. Agerian uzten duelako Arriagako arduradunen begirada, posizioa: Calixto Bieito Europa baita Aburtorentzat. Hango antzoki ezagunetan txalotutako zuzendaria denez, Bilbora ekarri nahi izan duten Guggenheima, eta erreferente delako goraiatu du, itsuan. Estreinaldiaren aurretik. Gure literatur obra ezagunenetako bat *berak* aukeratu duelako pozik. Naturaltasunez onartuz euskarararen lehentasuna, nabaritu ez dadin. Banago. Han erreferente denak badio, txalotu behar delako.

Estreinaldiaren ondoren, ordea, txalo gutxi patioan. Ez bada aktore batzuen lana goraiatzeko. Bieitok, beste lan laudagarri asko egin baditu ere, oraingoan ez duelako asmatu. Ez zuzentzen, eta are gutxiago egokitzapena egiten. Astun, hotz, urrun eta errepikakor aritu da. Testu txatalak trakets josiz. Aktoreek testua ahozkotasunera eramateko zailtasunak izateraino. Atxagaren trebeziatik urrun. Eta a ze traba besaulkietan zeudenentzat. «Atxagaren maisulanaren aurrean Bieitok hartu duen bidea ezin izan da zapalagoa izan. [...] Kontua da proposamena kontakizunaren literaltasunean geratu dela». Agus Perezen *Berria*-ko kritikak jasotzen du giroa (Perez 2017). Inork gutxik ikusi baitzuen *Obaba* taula gainean. Ezta beste *Obaba* bat ere, bederen. Eta hori da damugarria. Obra gai izan delako aurreneko aldiz-edo

euskarazko ekoizpenetara gutxitan joaten diren ikusleak erakartzeko. Datuek hori diote: Bilboko bost emanaldietan 3.879 ikusle izan ziren. 750 ikusle inguru saioko, batez beste. Euskarazko antzezlan batek Arriagan jaso ohi dituen kopuruetatik oso gora, antzokiko arduradunen hitzetan. Erakartzeko elementu guztiak baitzituen Bieitoren egokitzapenak. Erakargarri izateko elementu guztiak eman zizkioten: *Obabakoak* antzezlanaren zen errepresentatu beharrekoa, gure ikurretako bat. Noren eta Bieitoren eskuetan, alde aurretik aurreikuspenak betetzeko gai izan denaren eskuetan. Non eta Arriaga antzokian. Noiz eta ostegunetik igandera. Obra 'onen', ergo, erdarazkoen pare. Hedabideen demasako oihartzunarekin, gainera. Baina, urrutiko intxaurrak hamalau, gerturatu eta lau. Paper politez apaindutako *opari* kaskarra jaso du ikusleak oholtzatik. Beretik ezer ez duena. *Obabatik* deus ez. Antzerkirako eman gabe. Eta hori izango du eredutzat euskarazko antzerkita gutxitan gerturatzen den horrek. Lan hori izango baita askorentzat halako moldez ikusiko duten euskarazko antzezlan bakana.

Hemengoek bezala, kanpo-koek ere hori jaso dute, gainera. Hori eman diegu. Bieito-Arriaga-Atxaga homologazioaren zigilua duelako izan da antzezlanaren euskaraz Bartzelonan, bitan da. Batez ere Bieitorenagatik. Eta 2018an euskaraz ere ikusiko da Alemaniako antzokiren batean, Arriagak ziurtatu duenez. Hori ere bada tristea. Euskarazko antzerkiaren enbaxadore bihurtu delako orain *Obabakoak*. Gure iruditeriaren zati baten, behintzat erakusle. Alegia, Bieitoren *Obabakoak* da orain euskal antzerkiaren ordezkari. Eta ez dira gutxi ordezkatu beharrekoak. Hogeita obra baino gehiago ekoizten

Inork gutxik ikusi zuen *Obaba* taula gainean. Ezta beste *Obaba* bat ere, bederen. Eta hori da damugarria. Obra gai izan delako aurreneko aldiz-edo euskarazko ekoizpenetara gutxitan joaten diren ikusleak erakartzeko

baitira euskaraz urtero, Agus Perez eta Lali Marimoren artxi-bategiko azken urteotako datuen arabera. Formatu oso anitzekoak. Eta horietatik inork gutxik du Kataluniatik Alemaniara jauzika ibiltzeko aukerarik, are gutxiago baliabiderik. Babesik gabe, zigilurik gabe, nekez. Euskal Herrian bertan ez baitute halako aterperik jasotzen. Itzul gaitezen Arriagara. Asteburuak besteentzako dira, esaterako. Hona adibidea: 2017an antzokietatik periploa bukatu eta 14.000 ikusle izan dituen *Francoren bilobari gutuna* antzezlan ostegunez estreinatu zen Arriagan, emanaldi bakarrarekin. Bieitoren ekoizpenak bideko sasiak garbitzeko balio izan du, plaza horretan behinik behin. Baina, ez da aski. Laharrak bazterreratzeko bidea zapaltzen jarraitu behar baita. Arriagan bezala, gainerako museo, antzoki, paper, areto eta agertokietan. Bide berriak zabaltzeko. Gure burua irudikatzen eta errepresentatzen. Izan elkarlanean, izan gure kabuz. Arazoa ez baita Bieito bera, hau da, elkarlanean aritzea. Bestearekin dugun harremantzeko modua baizik. Gure burua bestearengan ikusteko eta agertzeko era.

Nazioarteko koreografoekin lan egiten dugunean, bateratze horretan, hainbat agertokitan jarri dugu euskara, eta gure nortasunaren parte bat, oso forma eta estetika ezberdinean.

Kukai dantza taldeko Jon Maya koreografo eta dantzariaren hitzak dira (Tubia 2017). Marc Morau edo Cesc Gelabert koreografoekin egin du lan Kukaik, euren kasa besteetan. Iruditeria dantzatzen, sortzen. Euskaraz, dio Mayak. *Oskara* ikuskizun saritua da horren adibidea. «Norberaren izaera alboratu gabe, uste dut elkarrekin [Marc Moraurekin] lortu dugula unibertso berri bat sortzea». Bide berri bat zabaltzea, alegia. Alboratu gabe, guretik ere. Gustuko edo ez, baina etorkizun bat irudikatzen. «Ikuskizunaren momentu batean galdera hori egiten baita: nor naiz ni» (*Uztarria* 2017). Berpentsatzea baita errepresentatzea. Gure burua irudikatzeak dakarrelako gure buruaz pentsatzea. Eta nor garen galde-tuz, nor izango garen erabakitzea. Nolakotasunez mintzatzeari da. Gutasunetik, gutasunez. Besteekin hartu-emanen.

Errepresentatzea identitatea eraikitzea baita, azken batean (Hall 2003). Eta iruditeria da horretarako gaia. Izan nahi duguna pentsatzeko jokalekua. Kapera. «Dantzatzen duen herria ez da inoiz hilko», oihukatu zuen Mayak *Oskara*-gatik jasotako hiru Max sarietako bat eskuratzean. Besoa tente, saria gora zuela. Eta bada argigarria. Deigarria, nahi bada. Orain 80 urteko Gernikatik urratsak eman ahal izan zituztenak izan zituelako gogoan aldarrian. Etorkizunean izan nahi genuen hori izatea duelako orain amets. 🍷

Bibliografia

- Astiz, I. (2017): 'Zugaza: «Eragileekin erabakiko dugu Arte Ederren Museorako estrategia», *Berria*, 2017-03-21, 28. or.
- Bilbao.eus* (2017): 'Calixto Bieitok Bernardo Atxagaren Obabakoak zuzenduko du, eleberriko unibertsoa eszenara eramango duen konposizio poetiko, bisual eta fisikoa', *Bilbao.eus*, 2017-10-10 (http://bilbao.net/cs/Satellite?c=BIO_Noticia_FA&cid=1279171797953&language=eu&pageid=3000075248&pagename=Bilbaonet%2FBIO_Noticia_FA%2FBIO_Noticia).
- Hall, S. (2003): *Cuestiones de identidad cultural*, Buenos Aires: Amorrortu.
- Manterola, I. (2017): 'Hogei urte pasatu ondoren', *Berria*, 2017-05-02, 33. or.
- Pazos, P. (2016): 'El director del Guggenheim Bilbao: «Exponer el Guernica es un sueño, una asignatura pendiente», *ABC*, 2016-05-06 (www.abc.es/cultura/arte/abci-director-guggenheim-bilbao-exponer-guernica-sueno-asignatura-pendiente-201605061151_noticia.html).
- Perez, A. (2017): 'Hamaika hitz eta bat gehiago', *Berria*, 2017-10-21, 28. or.
- Tubia, I. (2017): 'Zokotik ari dira dantzan', *Berria*, 2017-09-10, 4. or.
- Uztarria* (2017-12-13): 'Jon Maya: «Gaur egungo gizartean kulturak duen paperaz gogoeta egiten du 'Oskara' ikuskizunak», *Uztarria*, 2017-12-13 (<http://uztarria.eus/komunitatea/Sanagustinkulturgunea/1513098559>).
- Van Hensbergen, G. (2004): *Guernica. La historia de un icono del siglo XX*, Bartzelona: Debate, 2017.